

THE PHILIPPINES AFTER 2000: ECONOMICS AND POLITICS

Iliyan Genov Mateev

Department of Economic Theory and International Economic Relations, Faculty of Economics,
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, Bulgaria, iliyan_mateev@abv.bg

Abstract: The report is a guide about economics and politics of Philippines at the beginning of the 21 century. In November 2000, impeachment proceedings began against former action actor Joseph Estrada, elected in May 1998 as president of the Philippines, who was accused of corruption. The impeachment was about to fail, but the people began the so-called "Second People Power Revolution" and he was forced to resign. On January 20, 2001, Vice President Gloria Macapagal-Arroyo became the head of the country. She won the presidential elections in 2004 and remained in power for another six years. In the first decade of the 21st century, the economy developed steadily, at high rates, second only to China and Vietnam in the region. The global financial crisis of 2008-2009 also had a negative effect on the economy, but its decline was insignificant compared to that of other ASEAN member countries. Average annual economic growth in the period 2000-2009 was 4.5%. In the presidential elections held in May 2010, the liberal Benigno Aquino III, grandson of Benigno Aquino Sr. and only son of former President Corazon Aquino and slain Senator Benigno Aquino Jr., was elected president. During the administration of Benigno Aquino III, there were no serious economic shocks, maintaining the sustainable development of the Philippine economy, with relatively high economic growth. In the presidential election held in May 2016, Rodrigo Duterte was elected president. Before taking this post, he was the mayor of the largest city on the island of Mindanao - Davao. Duterte has been repeatedly accused by various human rights organizations, including Amnesty International and Human Rights Watch for his unofficial support of the extrajudicial killing of criminals by the Davao Death Squad. In his foreign policy, Duterte seeks to reduce the country's dependence on its traditional ally the United States and improve relations with China. The average annual economic growth in the period 2010-2019 is 6.4%. In the presidential election held in May 2022, Ferdinand Marcos Jr., known as Bongbong Marcos, who is the son of President Ferdinand Marcos Sr., who ruled from late 1969 to early 1986, was elected.

Keywords: Philippines, ASEAN, Economics, Politics

ФИЛИПИНИТЕ СЛЕД 2000 Г.: ИКОНОМИКА И ПОЛИТИКА

Илиян Генов Матеев

Катедра „Икономическа теория и международни икономически отношения“,
Стопански факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, iliyan_mateev@abv.bg

Резиме: Докладът анализира икономиката и политиката на Филипините в началото на 21 век. През ноември 2000 г. започва процедура по импийчмънт на избрания през май 1998 г. за президент на Филипините бивш екшън-актьор Джоузеф Естрада, който е обвинен в корупция. Импийчмънтът е на път да се провали, но народът започва т.н. „Втора народна революция“ и той е принуден да подаде оставка. На 20 януари 2001 г. начело на страната застава вицепрезидентът Глория Макапагал-Аройо. Тя печели президентските избори през 2004 г. и остава на власт за още шест години. През първото десетилетие на XXI век икономиката се развива устойчиво, с високи темпове, отстъпващи в региона само на тези в Китай и Виетнам. Световната финансова криза от 2008-2009 г. оказва негативен ефект и върху икономиката, но спадът ѝ е незначителен в сравнение с този в останалите страни-членки на АСЕАН. Средногодишният икономически растеж през периода 2000-2009 г. е 4,5%. На президентските избори, проведени през май 2010 г., за президент е избран либералът Бенино Акино III, внук на Бенино Акино-старши и единствен син на бившия президент Корасон Акино и убития сенатор Бенино Акино-младши. По време на управлението на Бенино Акино III няма сериозни икономически сътресения, като се запазва устойчивото развитие на филипинското стопанство, със сравнително висок икономически растеж. На президентските избори, проведени през май 2016 г., за президент е избран Родриго Дутерте. Преди да заеме този пост е бил кмет на най-големия град на остров Минданао - Давао. Дутерте е многократно обвиняван от най-различни правозащитни организации, в т.ч. „Амнести интернешънъл“ и „Хюман райтс уоч“, заради неофициалната си подкрепа на избиването на престъпници, без съд и присъда, изпълнявани от „Ескадрона на смъртта от Давао“. Във външната си политика Дутерте се стреми към намаляване на зависимостта на страната от традиционния ѝ съюзник САЩ и подобряване на отношенията с Китай. Средногодишният икономически растеж през периода 2010-2019 г. е 6,4%. На президентските избори, проведени през май 2022 г., е избран Фердинанд Маркос-младши,

известен под името Бонгбонг Маркос, който е син на управлявалия от края на 1969 до началото на 1986 г. президент Фердинанд Маркос-старши.

Ключови думи: Филипините, АСЕАН, икономика, политика

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Португалският мореплавател и изследовател Фернандо Магелан осъществява първото испанско посещение на Филипините, достигайки остров Себу през март 1521 г. В края на април той, обаче загива на близкия до Себу малък остров Мактан. През ноември 1564 г. Мигел Лопес де Легаспи пристига по поръчение на испанския крал Филип II на архипелага, начело на група от 500 души и през 1565 г. основава на остров Себу първото постоянно испанско селище във Филипините. Шест години по-късно, на около 600 км северозападно от Себу, на остров Лусон, Мигел де Легаспи превзема мюсюлманския град Селудонг (Манила), който е васал на силната по това време Брунейска империя. През 1571 г. градът е обявен за столица на новата испанска колония, която е кръстена на испанския крал. До края на XIX век Филипините са испанска колония. През пролетта на 1898 г., обаче започва Испанско-американската война, която завършва през лятото със загуба на европейската колониална сила. На 10 декември 1898 г. Испания подписва в Париж Договор за мир със САЩ, според който Куба преминава под временно американско управление, а Пуерто Рико, Гуам и Филипините са отстъпени на САЩ за неопределено време. Съединените щати не смятат да предоставят независимост на Филипините, а да ги превърнат в своя колония. Заради близостта си както до Китай, така и до Малакския пролив, архипелагът има огромно военно-стратегическо и стопанско значение. САЩ изпращат допълнителни войски, които на 4 февруари 1899 г. влизат във въоръжен конфликт с революционната армия на филипинските борци за независимост. Започва Филипинско-американската война между местните революционери и „освободителите”. Постепенно американците взимат надмощие, печелят войната и през 1901 г. създават своя колониална администрация. След идването на власт в САЩ на президента от Демократическата партия Франклин Рузвелт през 1933 г., е взето решение на Филипините да бъде предоставена автономия, а десет години след това и независимост. На 24 март 1934 г. Конгресът на САЩ приема Филипинския акт за независимост, известен като „Законът Тайдингс-МакДъфи”. Той представлява федерален закон, в резултат, на който през 1934 г. е написана и приета през 1935 г. от Филипинската конституционна конвенция (делегатите ѝ са избрани през юли 1934 г.) Първата конституция на Филипините. На колонията е даден автономен статут под наименованието „Филипинска общност”, политическата система е конструирана по американски модел и са проведени демократични парламентарни и президентски избори. На последните 2/3 от гласовете са подадени за Мануел Кесон, който встъпва в длъжност на 15 ноември 1935 г. и става първият президент на Филипините, избран след пряко гласуване в национален мащаб. На него американското правителство поставя задача постепенно да подготви страната за предоставянето на пълна независимост след около 10 години. На 11 ноември 1941 г. Мануел Кесон е избран за втори мандат, този път със съкрушителна победа - получава 4/5 от гласовете. Резултатът ясно показва, че започнатите от него административни и стопански реформи, както и политиката му спрямо САЩ, са били положително оценени от огромното мнозинство от населението. Началото на втория мандат на Мануел Кесон, обаче е помрачено от започналата на 8 декември 1941 г. японска инвазия, само ден след атаката над Пърл Харбър. След войната САЩ удържат на обещанието си и през 1946 г. признават независимостта на Филипините на националния си празник - 4 юли. Въведена е конституционна система, заимствана от тази на САЩ (Матеев, 2017, 155-162).

В края на 40-те години на XX век икономиката на Филипините е по-развита, в сравнение с останалите държави/колонии от Югоизточна Азия, но през втората половина на XX век страната изостава значително от Сингапур, Бруней, Малайзия и Тайланд.

2. ФИЛИПИНИТЕ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ДЖОУЗЕФ ЕСТРАДА

По време на Азиатската финансова криза от 1997-1998 г. за президент на Филипините е избран бившият екшън-актьор Джоузеф Естрада (1998-2001 г.). В началото на управлението си той се стреми да запази успешния икономически курс на предшественика си Фидел Рамос и постига определен прогрес. Икономическият растеж през 1999 и 2000 г. е съответно 3.3% и 4.4% (World Bank Group, 2022). За разлика от Фидел Рамос, Естрада обаче не прилага необходимата твърдост в борбата срещу корупцията, която придобива застрашителни размери, сравними с тези при управлението на Фердинанд Маркос-старши. Разразяват се и банкови скандали като един от тях завършва с фалит. Самият президент Естрада е обвинен в корупция. След получаването на необходимите доказателства, във филипинския сенат започва процедура по неговия импийчмънт, която е на път да се провали. Народът обаче въстава и започва т.н. „Втора народна революция”, в резултат, на която Естрада подава оставка (Doronilla, 2001, 301).

3. ФИЛИПИНИТЕ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ГЛОРИЯ МАКАПАГАЛ-АРОЙО

Начело на страната на 20 януари 2001 г. застава вицепрезидентът Глория Макапагал-Аройо, която печели президентските избори през май 2004 г. и остава на власт до лятото на 2010 г. През 2001 г. филипинската икономика изпитва известни трудности, свързани с намаляването на експорта на електроника за САЩ, Канада, ЕС и др. През 90-те години развитието на тази промишленост набира голяма скорост, а продукцията ѝ заема важно място в експортната листа на страната. Тенденцията за спад в отрасъла по това време е не само в регионален, но и световен мащаб, заради което филипинското правителство не успява да предприеме ефективни мерки за възстановяването на предишния обем на експорта (Матеев, 2017, 173-174). Общите инвестиции намаляват с 3.6% спрямо предходната година, инфлацията нараства с 6.5%, а експортът отбелязва спад от 3.2%. Въпреки тези негативни фактори филипинската икономика успява да отбележи сравнително задоволителен ръст на БВП от 3.0%. Нарастването на номиналния БВП през 2002 г. е 3.7%. Увеличението спрямо 2001 г. се дължи на по-благоприятните условия за търговия с електроника, електронни компоненти, чипове и др. Експортът, чийто обем намалява през 2001 г., започва да нараства. През 2003, 2004, 2005 и 2006 г. икономическият растеж е съответно 5.1%, 6.6%, 4.9% и 5.3%. Спадането му с 1.7% през 2005 спрямо 2004 г. се дължи предимно на външни фактори като например покачването на световните цени на нефта. През 2007 г. икономическият растеж отново минава границата от 6%, достигайки 6.7%. Тези данни показват, че в началото и средата на първото десетилетие на XXI век филипинската икономика се развива устойчиво, с високи темпове, отстъпващи в региона само на тези в Китай и Виетнам. Световната финансова криза от 2008 г. има негативен ефект и върху филипинската икономика. През 2008 г. икономическият растеж намалява до 4.3%, а през 2009 г. до 1.4%. Спадът, който е незначителен в сравнение с този в страни-членки на АСЕАН като Малайзия и Тайланд, е успешно преодолян още през 2010 г., когато е отчетен икономически растеж от 7.3% (World Bank Group, 2022).

4. ФИЛИПИНИТЕ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА БЕНИНО АКИНО III

На президентските избори, проведени през май 2010 г., за президент е избран Бенино Акино III, който е син на бившия президент Корасон Акино (1986-1992 г.) и убития сенатор Бенино Акино-младши (Encyclopædia Britannica, 2022). Встъпва в длъжност на 30 юни 2010 г. Темповете на икономически растеж през 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 и 2016 г. са съответно: 3.9%, 6.9%, 6.8%, 6.3%, 6.3% и 7.1% (World Bank Group, 2022). Данните показват, че по време на управлението на Бенино Акино III икономиката на страната се развива успешно.

5. ФИЛИПИНИТЕ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА РОДИРИГО ДУТЕРТЕ

На президентските избори, проведени през май 2016 г., е избран Родриго Дутерте, който обещава да върне смъртното наказание и да даде на силите за сигурност заповед да „стрелят на месо“ (Дневник, 2016). По време на кметуването сив най-големият град на остров Минданао - Давао, той успява да го превърне от т.н. „филипинска столица на убийствата“ в един от най-спокойните градове на Югоизточна Азия. Свързан е с дейността на т.н. „Група на отмъстителите“ („Ескадронът на смъртта от Давао“), която избива без съд и присъда криминални престъпници и търговци на наркотици, които по различни причини са успели да се изплъзнат от правосъдната система. Групата се разправя жестоко и с наркозависимите, които също смята за престъпници. Същевременно Дутерте създава център за рехабилитация на наркозависими, който финансира със средства от общинския бюджет. Заради слуховете, че е свързан с „Отмъстителите“, Дутерте често е критикуван от Корасон Акино и Филипинската национална полиция, но пък печели огромна популярност сред широки слоеве от местното население. Дутерте е многократно обвиняван и от различни правозащитни организации, в т.ч. „Амнести интернешънъл“ и „Хюман райтс уоч“, заради неофициалната си поддръжка на избиването на престъпници, без съд и присъда. В доклад пред Единадесетата сесия на Генералната асамблея на ООН, представен през април 2009 г. се твърди следното: „Кметът на Давао не прави нищо, за да се предотвратят тези убийства, а публичните му коментари оставят впечатлението, че дори ги поддържа“ (Dublado, 2016). По време на конференция относно борбата с престъпността, проведена през юли 2005 г. в хотел „Манила“, Дутерте заявява следното: „Бързите екзекуции на престъпници си остават най-ефективният начин за борба с отвлеченията и търговията с наркотици“. Очевидно Дутерте не се притеснява особено много от мненията на правозащитните организации, тъй като през 2015 г. публично признава, че е свързан с „Ескадрона на смъртта от Давао“ и дори заявява, че ако бъде избран за президент през следващата година, ще избие 100-на хиляди криминални престъпници. На пресконференция, дадена през август 2015 г. Дутерте казва шеговито: „Ако бъда избран за президент на страната надали по-късно ще бъда осъден за корупция...най-вероятно за геноцид и убийства“, предизвиквайки смях сред тълпата. Откровението му: „Не ми пука дали ще ида в ада, ако хората, на които служа живеят в рай“ ясно показва защо макар и критикуван

от правозащитните организации, Дутерте е уважаван и дори обичан от обикновените хора. Няколко седмици след спечелването на президентските избори на 9 май 2016 г., Дутерте заявява на пресконференция в края на май следното: „Честно казано, повечето жертви са сторили нещо, защото никой няма да те убие, ако не си направил нещо погрешно. Разкрития и нападки няма да ни засегнат, тъй като повечето от тях са били подкупвани или са заемали страна, или са се заигравали със спорни въпроси”. Националният журналистически съюз му отвръща, че корупцията не е оправдание за убийство (Матеев, 2017, 176-177). По данни на филипинската национална полиция от 1 юли до 26 октомври 2016 г в кампанията на президента срещу наркотиците са били убити. 4726 души. От тях 3001 души са наркоразпространители, а 1725 са заподозрени наркомани (Dublado, 2016). Голям външнополитически успех на Дутерте, заслуга, за който има и предшественикът му Бенино Акино III, е решението на Постоянния арбитражен съд в Хага (официален наблюдател на ООН, който разрешава, основавайки се на международното право, юридически спорове между държави) от 12 юли 2016 г., който се произнася в полза на подаден от Филипините иск срещу териториалните претенции на Китайската народна република върху 80-90% от акваторията на Южнокитайско море, включително Параселските острови и групата острови и рифове Спратли (т.н. „Линия с единадесет пункта”, изготвена от националистическото правителство на Република Китай през февруари 1948 г.; през 1953 г. по указание на премиера на Китайската народна република Джоу Ънлай са премахнати две тирета в Тонкинския залив, тъй като по това време КНР е съюзник с Демократична република Виетнам и от тогава се говори за „Линия с девет пункта”). Постоянният арбитражен съд се произнася, че няма достоверни исторически данни и доказателства, че спорната акватория някога е принадлежала на Китай и защитава суверенните права на Филипините. При вземането на решението си, Постоянният арбитражен съд се ръководи от Конвенцията на ООН по морско право, която е подписана и ратифицирана и от двете спорещи страни (Permanent Court of Arbitration, 2016). Китайската народна република, обаче веднага отхвърля решението на съда, наричайки го „необосновано”, но все пак се ангажира, че ще работи в посока към намаляване на напрежението със съседите си. Интересна е реакцията на Тайван (Република Китай; Китайско Тайпе), който също отхвърля решението, тъй като „сериозно нарушава правата му” (BBC, 2016). Според Филипините островите Спратли и плитчината Скарбъро, които са обект на решението от Хага, са част от тяхната изключителна икономическа зона, съгласно Конвенцията на ООН по морско право. Същността на въпроса е дали спорните обекти са наистина острови, или само рифове и плитчини. Острови, които могат да бъдат обитавани от хора, разширяват териториалните права на страната, към която принадлежат, върху околните акватории, според Конвенцията на ООН по морско право. Ако те обаче са рифове или плитчини, които са заливани при висок прилив и не могат да бъдат обитавани, не разширяват територията на страната. В такъв случай статутът им се определя от близостта до най-близката страна в радиус от максимум 200 морски мили (370.4 км). В случая със Спратли и Скарбъро, които са обект на решението на Хагския арбитраж от 12 юли 2016 г., тези условия ги поставят в изключителната икономическа зона на Филипините. Арбитражът решава, че двете формации не са истински острови и статутът им, следователно, се определя от факта, че са на по-малко от 200 морски мили от Филипините. Решението има голямо значение, тъй като е първото по иск, заведен заради спор за Южнокитайско море - важен маршрут за световната търговия и потенциален източник на въглеродороди, в частност - на природен газ. Морето е богато на ресурси и има важно политическо и стратегическо значение. Освен Филипините сериозни териториални спорове с КНР в Южнокитайско море има Виетнам (за Параселските острови и островите Спратли), в по-малка степен - Малайзия, Индонезия и Бруней. Освен с КНР Филипините и Виетнам имат териториални спорове и с Тайван (Република Китай; Китайско Тайпе). По време на 39-та среща на министрите на външните работи на страните-членки на АСЕАН (24 юли 2016 г.), Асоциацията не успява да постигне консенсус в подкрепа на решението на Постоянния арбитражен съд в Хага, заради Камбоджа, която поддържа тесни връзки с КНР. Председателстващият през 2016 г. АСЕАН Лаос също създава пречки за приемането на обща декларация, а спорът за Южнокитайско море се превръща в заплаха за единството на АСЕАН като регионална организация (Tong, 2016). На проведената на 6-7 септември 2016 г. среща на ръководителите на страните-членки на АСЕАН, Родриго Дутерте се появява с традиционна риза, вместо с костюм, нарушавайки протокола, според който всички трябва да са с черни костюми. Преди да замине за Лаос, държавният глава на Филипините прави скандално изявление по адрес на президента на САЩ, наричайки го „кучи син”, предупреждавайки го да не повдига темата за извънсъдебните убийства във Филипините. Изказването му води до конфузна ситуация, имайки предвид, че е предвидено двамата да се срещнат по време на организираната на 8 септември 2016 г. Единадесетата Среща за Източна Азия, в която освен лидерите на страните-членки на АСЕАН е предвидено да участват президентите на САЩ и Република Корея, както и министър-председателите на КНР, Япония, Руската федерация, Индия, Австралия и Нова Зеландия (Mohammed & Mason, 2016). Ядосан от отказа на САЩ да продадат на Филипините някои видове

оръжия, в началото на октомври 2016 г. Дутерте заявява в Манила: „Вместо да ни помогнат (в борбата с наркотиците, б.р.), първият удар дойде от Държавния департамент. Така, че можете да вървите по дяволите, г-н Обама, можете да вървите по дяволите. ЕС, по-добре изберете чистилището. Адът вече е пълен. Защо да ме е страх от вас?“ (Дневник, 2016). За да покаже на Запада, че има и друга алтернатива, на 19-20 октомври 2016 г. Дутерте прави официално посещение в КНР по време, на което заявява, че страната му се „разделя“ със САЩ и става съюзник на Китай. По отношение на териториалния спор в Южнокитайско море Дутерте и Ху Дзинтао се споразумяват да решат проблема чрез преговори. Този път филипинският президент спазва протокола и носи черен костюм с вратовръзка, показвайки кого уважава повече (Panda, 2016). От друга страна, при посещението си в Токио, проведено на 26 и 27 октомври 2016 г., Дутерте бърза да успокои премиера Шиндзо Абе, че визитата му в Китай е била с чисто икономическа насоченост и декларира, че ще застане на страната на Япония в диспути с Китай за островите Сенкаку в Източнокитайско море. Той заявява също така, че Манила може да участва в съвместни военни учения с Токио. Антиамериканската риторика на Дутерте, обаче безпокои Абе, който засилва връзките на Япония със САЩ, като едновременно се стреми да изгради по-близки отношения със страните от АСЕАН, Република Корея и Индия. Целта му е да бъде обграден Китай откъм Индо-Пасифика. На срещата Дутерте описва Токио като „специален приятел, който е по-близък от брат“ и подчертава, че ще работи с Абе за спазването на демократичните принципи и върховенството на закона, както и за мирното решение на регионални диспути, сред които и този в Южнокитайско море (Pollmann, 2016). Външната политика на Филипините е доста противоречива след избирането на Дутерте за президент. Докато той не спира да атакува САЩ, от филипинското финансово министерство посочват, че Манила би приветствала американските инвестиции, макар че е особено заинтересована и от търговски споразумения с азиатските си съседи. От филипинското външно министерство подчертават, че страната ще спазва своите договорни задължения със САЩ, докато съществуват взаимни интереси. Външният министър Перфекто Ясай опитва да намали напрежението, заявявайки, че Вашингтон остава „най-близкият приятел“ на филипинците, но Манила иска да скъса с раболепното си положение и да изгради връзки и с други страни (Fortune, 2016). Може да се смята, че Дутерте се стреми да постигне възможно най-голяма изгода за страната си балансирайки между САЩ, Япония и АСЕАН от една страна, и Китай от друга. Данните за икономическия растеж през 2017, 2018, 2019, 2020 и 2021 г. са съответно: 6.9%, 6.3%, 6.1%, - 9.5% и 5.7%, и показват, че икономическата политика на Дутерте е била успешна (World Bank Group, 2022). Спадът през 2020 г., който е най-големият, откакто страната започва да публикува данни за икономиката си от 1947 г. насам, се дължи на пандемията от Covid-19 (Venzon, 2021).

6. ФИЛИПИНИТЕ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ФЕРДИНАНД МАРКОС-МЛАДШИ

На президентските избори, проведени на 9 май 2022 г., убедително печели Фердинанд Маркос-младши, известен под името Бонгбонг Маркос, който е син на управлявалия от края на 1969 до началото на 1986 г. президент Фердинанд Маркос-старши (1965-1986 г.). Баща му е свален от власт през февруари 1996 г. в резултат на т.н. „Жълта революция“ и бяга в Хавай. По време на президентската си кампания Маркос-младши до голяма степен избягва политическите дебати и наблюдава на разпространението на ефективни видеоклипове в социалните медийни платформи, особено TikTok и YouTube, както и на интервюта с доверени журналисти. Маркос-младши успява да съчетае елементи на носталгия по миналото с популизъм: обещава да постигне „единство“ на нацията чрез решително лидерство, закон и ред, бърз икономически растеж, масивни инфраструктурни проекти и достъпна храна за мнозинството от филипинците. Благ и чаровен, си изгражда имидж на самоуверен лидер, категорично отказващ да се ангажира с преки дебати и спорове със съперниците си. Неговата кампания отхвърля всякаква критика към семейство Маркос, формулирайки я като клеветническа. В страна с 4/5 католици кампанията на Маркос дори използва „месианския мотив“, представяйки сина на бившия диктатор като „обедняваща фигура“, която ще изпълни всяко „обещание, което баща му е оставил неизпълнено.“ Същевременно ръководителите на кампанията му успяват да поставят под свой контрол повечето от социалните медии, в които мрачните дни на диктатурата на Маркос са представени като „златна ера“ в историята на Филипините. В крайна сметка, неясните обещания и „напудрен“ имидж на Маркос-младши, успяват да убедят мнозинството от гласоподавателите от всички демографски групи, но най-вече младежите, които имат най-голям дял в 110-милионното население на страната и не помнят управлението на Маркос-старши (Heydarian, 2022).

7. ИКОНОМИКАТА НА ФИЛИПИНИТЕ В НАЧАЛОТО НА ХХІВЕК

Филипините са сред най-динамично развиващите се икономики в Азиатско-тихоокеанския регион. Средногодишният растеж се е увеличил от 4.5% между 2000-2009 г. до 6.4% между 2010-2019 г. С

нарастваща урбанизация, увеличаваща се средна класа и голямо младо население, икономическата динамика на Филипините се дължи на силното потребителско търсене, подкрепено от оживен пазар на труда и стабилни парични преводи. Бързо се развива секторът на услугите. Бедността е намаляла от 23.3% през 2015 г. на 16.6% през 2018 г., а Коефициентът на Джини (разликата между благосъстоянието на бедните и богатите в едно общество) е намалял от 44.9 на 42.7 през същия период.

Номиналният БВП на Филипините през 2021 г. възлиза на 394.1 млрд. щ.д. (36-то място в света), а БВП по паритет на покупателните сили е на стойност 1012.7 млрд. щ.д. (29-то място в света). От 1991 до 2021 г. номиналният БВП е нараснал 7.6 пъти, което е забележително постижение, но въпреки това жизненият стандарт на населението остава все още нисък. През 2020 г. дялът на сферата на услугите в БВП е 59.8%, на промишлеността - 30.6%, а на селското стопанство - 9.6%. Структурата на разпределение на наброяващата 41.5 млн.д. работна сила, обаче е по-различна: заетите в сферата на услугите имат дял от 56.3%, в селското стопанство - 25.4%, а в промишлеността - 18.3%. През 2021г. дялът на безработните е бил едва 2.4%. Номиналният БВП на човек от населението през 2021 г. възлиза на 3548.8 щ.д. (145-то място в света), а БВП на човек от населението по паритет на покупателните сили е на стойност 9119.7 щ.д. (119-то място в света). Данните за БВП на човек от населението са под средните за света, но трябва да се има предвид, че те постоянно нарастват. Това води до повишаването на Индекса на човешко развитие и средната продължителност на живота. Докато през 1990 г. тя е била 65 години, то до 2021 г. е нараснала на 71 години (World Bank Group, 2022).

Филипините са сред най-големите производители на тропически плодове в света: през 2021 г. са на трето място в света по производство на банани (8.65 млн.т.), след Индия (27.58 млн.т.) и Китай (12.08 млн.т.), изпреварвайки Бразилия (6.89 млн.т.) и Еквадор (6.00 млн.т.); на трето място в света по производство на ананаси (2.61 млн.т.), след Коста Рика (2.93 млн.т.) и Бразилия (2.69 млн.т.), изпреварвайки Китай (2.08 млн.т.) и Индия (1.96 млн.т.); на второ място в света по производство на кокосови орехи (14.77 млн.м.т.) след Индонезия (17.13 млн.м.т.), изпреварвайки Индия (14.68 млн.м.т.), Шри Ланка (2.47 млн.м.т.) и Бразилия (2.33 млн.м.т.); (WorldAtlas, 2022). Филипините са също така сред водещите производители на манго, папая и дуриан. В световен мащаб има ясно изразена тенденция за устойчив растеж на всички агропазари (Любенов, 2016, 5), която води до постоянното нарастване на износа на филипински плодове. През 2020 г. Филипините заемат 42-ро място в световната стокова търговия по отношение на износа и 37-мо място при вноса. Износът на стоки (f.o.b.) през 2020 г. възлиза на 63.77 млрд.щ.д. Промислената продукция (електроника, полупроводници, транспортно оборудване, текстил, резервни части и др.) има дял от 81.1% в него, следвана от селскостопанската продукция (тропически плодове в суров и консервиран вид - предимно банани, ананаси, авокадо, зеленчуци, кокосово масло, палмово масло, каучук, подправки, риба и рибни продукти и др.) с дял от 10.2% и горивата и минералните суровини (мед) с дял от 6.6%. Дялът на т.н. „други“ е 2.1%. Водещи външнотърговски партньори при експорта са САЩ (16.3%), Япония (15.1%) Китай (13.8%), САР Хонконг (13.6%) и ЕС (11.0%). През 2020 г. вносът на стоки (c.i.f.) е на стойност 90.65 млрд. щ.д. Промислената продукция (електроника, машини, съоръжения, химически торове, пластмаси, храни и др.) има дял от 72.6% в него, следвани от горивата и минералните суровини (нефтепродукти) с дял от 14.2% и селскостопанската продукция (пшеница, ориз, соя и соеви продукти, кондензирано мляко и др.) с дял от 13.2% в него. Дялът на т.н. „други“ е 0.0%. Основни външнотърговски партньори при импорта са Китай (22.8%), Япония (9.6%), ЕС (7.7%), Република Корея (7.5%) и САЩ (7.3%). Филипините заемат 31-во място в света при износа на услуги (31.39 млрд. щ. д.) и 40-то при вноса на услуги (17.75 млрд. щ. д.); (WTO, 2021). Услугите придобиват все по-важно значение в международната търговия, а техният износ е средство за постигане на икономически растеж (Dimanov, 2021, 97).

В момента Филипините са бързо развиваща се държава от „Третия свят“, изоставаща по стандарт на живот от четири от останалите девет страни-членки на АСЕАН: Сингапур, Бруней, Малайзия и Тайланд, като са почти наравно с Индонезия и Виетнам. В доклада на ООН за човешкото развитие от 2021-2022 г., Филипините са поставени в третата група - „Страни със средно човешко развитие“ (0.550-0.799), като индексът им на човешко развитие (0.799) е 116-ти в света (UNDP, 2022). През последните години освен индустриите, свързани с преработката на селскостопанска продукция, циментовата, химическата и текстилната промишленост, се развиват и „нови отрасли“ като електрониката и автомобилостроенето. Те са концентрирани в големите урбанизирани зони, най-вече в Манила, и нейните предградия. „Texas Instruments“ произвежда в завода си в Багио микропроцесори за цифрова обработка на сигнали (DSP - Digital Signal Processor); (Texas Instruments, 2022). Части за мобилни телефони и компютри произвеждат световноизвестни европейски, японски и американски компании, сред които „Nokia“, „Ericsson“, „Sony“, „Toshiba“, „Lexmark“, „ITT“ и др. Филипините са сред най-големите световни производители и на автомобилни части, използвани от известни производители.

Един от основните източници на валута за Филипините е притокът на пари от филипинските работници, работещи в чужбина (около 9-10% от филипинския БВП). През 2019 г. техният брой е бил 2.18 млн.д., а през 2020 г. заради пандемията от Covid-19 техният брой е намалял на 1.77 млн.д. (26.6% в Саудитска Арабия, 14.6% в Обединените арабски емирства, 6.4% в Кувейт, 6.3% в Хонконг, 5.4% в Катар, 5.3% в Сингапур, 18.8% в други страни от Азия - предимно в Япония и Република Корея). Филипинците работят предимно като моряци, строители и общи работници, а филипинките като медицински сестри, домашни прислужници и стюардеси (Philippine Statistics Authority, 2020).

Негативно влияние върху филипинската икономика и по-специално върху туризма оказва ислямското бунтовническо движение „Абу Сайяф“, действащо на остров Минданао, островите Сулу и някои по-малки южни острови, граничещи с бреговете на малайзийската провинция Сабах. В Минданао ислямът е разпространен като основна религия сред народите от групата Моро още през XIII-XIV век от арабски и индийски търговци. От обявяването на филипинската независимост през 1946 г. до наши дни, тази част от Филипините се бори за самостоятелното съществуване или да бъде щат на Малайзия, която е с предимно мюсюлманско население. Това води до разногласия вътре в АСЕАН не само с Федерация Малайзия, но и с най-голямата ислямска страна в света - Индонезия (Australian National Security, 2022).

Туризмът е важен сектор на филипинската икономика, в който са заети 5.71 милиона души и има дял от 12.7% в БВП през 2019 г. (Philippine Statistics Authority, 2020). Филипините са известни сред туристите със своето биоразнообразие, тропически гори, планини, плажове и коралови рифове. Не е за пренебрегване и богатото историческо и културно минало на страната. През 2000 г. Филипините са посетени от 2.0 млн.д., през 2005 г. - от 2.6 млн.д., през 2010 г. - от 3.5 млн.д., през 2015 г. - от 5.4 млн.д., през 2019 г. - от 8.3 млн.д., заради пандемията от Covid-19 през 2020 г. са посетени само от 1.5 млн.д., но през 2021 броят им отново започва да нараства и през 2022 г. се очаква отрасъла да се върне на нивата отпреди пандемията. Въпреки растежа на отрасъла Филипините изостават в областта на туризма от страни-членки на АСЕАН като Тайланд, Сингапур, Малайзия, Индонезия и Виетнам. През 2019 г. най-много са били туристите от Република Корея (24.1%), следвани от тези от КНР (21.1%), Япония (20.4%), САЩ (12.9%), Тайван (4.0%), Австралия (3.5%), Канада (2.9%), Великобритания (2.5%), Сингапур (1.9%) и Малайзия (1.7%). Прави впечатление, че 69-70% от гостите на страната са от Източна Азия (Китай, Япония, Република Корея и Тайван), докато единствените държави-членки на АСЕАН с дял от над 1% са Сингапур и Малайзия (Department of Tourism, Republic of Philippines, 2019).

Пандемията от COVID-19 и мерките за карантина, наложени в страната, повлияват негативно на икономическия растеж и намаляването на бедността. Растежът се свива значително през 2020 г., заради спада в потреблението, инвестициите, броя на туристите и паричните преводи. Въпреки това икономиката започна да се възстановява с ръст от 5.7% през 2021 г., подкрепена от публичните инвестиции и възстановяването на външната среда. През 2022 г. икономиката, обаче отново е изправена пред риск от спад, заради очакваното забавяне на глобалния растеж, нарастващата инфлация в световен мащаб и геополитическите сътресения (World Bank Group, 2022).

Проблем за икономическото развитие на страната представлява фактът, че територията ѝ е разположена върху 7641 острова. Това затруднява развитието на автомобилния и железопътния транспорт. Последният е представен единствено на остров Лусон. В национален мащаб се разчита изключително на фериботната мрежа, използваща предимно остарели съдове. Не-случайно най-големите катастрофи с фериботи в света стават във Филипините. Всяка година загиват стотици, а понякога и хиляди хора при корабкрушения.

През 2007 г. във Филипините започват дискусии относно пускането в експлоатация на първата атомна централа в Югоизточна Азия, продължили до 28 февруари 2022 г., когато президентът Родриго Дутерте подписва изпълнителна заповед No164, която препоръчва включването на ядрената енергия в енергийния микс на страната и проучване на възможностите за изграждането на нови съоръжения за използване на ядрена енергия. В отговор на петролната криза от 1973 г., която оказва крайно негативно влияние върху филипинската икономика, президентът Фердинанд Маркос-старши решава, че в ядрената енергия е решението за задоволяване на енергийните нужди на страната и намаляване на зависимостта от вносен петрол. Създадена е президентска комисия за осигуряване на финансиране за два ядрени реактора с мощност 621 мегавата за енергийните нужди на остров Лусон. През юли 1976 г. в Батаан на остров Лусон започва строежа на атомна централа от американската компания „Уестингхауз“, която е напълно завършена и окомплектована в края на 1984 г., но никога не е зареждана с ядрено гориво. Причината е падането от власт на Фердинанд Маркос-старши през февруари 1986 г. и началото на президентството на Корасон Акино. След ядрената авария в Чернобил на 26 април 1986 г., правителството ѝ решава напълно готовата за експлоатация атомната централа да не бъде пускана (World Nuclear Association, 2022).

8. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

През последните десетилетия центърът на тежестта на световната икономика се измества неумолимо от Северна Америка и Европа към Азия. През 2020 г., за първи път от началото на Първата индустриална революция преди два века, делът на азиатския в световния БВП (по паритет на покупателните сили), изпревари този на останалата част от света. Според редица автори и учени вече е настъпил краят на доминирането на Запада и е започнал т.н. „Азиатски век”. В него ще нараства значението не само на Китай и Индия, но и на Югоизточна Азия, чиято роля в световното стопанство и политика ще се увеличава. В тази връзка се очаква през XXI век Филипините да са държава във възход.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Любенов, Л. (2016). *Пазари и реализация на земеделски продукти*. МЕДИАТЕХ - Плевен. ISBN: 978-619-207-039-7
- Матеев, И. (2017). *Страни-членки на АСЕАН: Справочник*. Велико Търново. Фабер. ISBN: 978-619-00-0587-1
- Дневник (2016, May 15). *Новоизбраният президент на Филипините връща смъртното наказание*. Икономедиа АД. Retrieved from https://www.dnevnik.bg/sviat/2016/05/15/2760427_noviiat_prezident_na_filipinite_vrushta_smurtnoto/
- Дневник (2016, October 4). *Филипинският президент прати Обама по дяволите*. Икономедиа АД. Retrieved from https://www.dnevnik.bg/sviat/2016/10/04/2838113_filipinskiiat_prezident_prati_obama_po_diavolite/
- Australian National Security (2022, April 9). *Abu Sayyaf Group*. Retrieved from <https://www.nationalsecurity.gov.au/what-australia-is-doing/terrorist-organisations/listed-terrorist-organisations/abu-sayyaf-group>
- BBC.(2016, July 12). *South China Sea: China defiant as tribunal backs Philippines*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-36777348>
- Department of Tourism, Republic of Philippines. (2019, December 22). *Tourism Statistics. Industry Performance for Travel and Tourism*. Retrieved from www.tourism.gov.ph/industry_performance_dec_2019.aspx
- Dimanov, D. (2021). Comparative advantages of Greece in international trade in services for the period 2011-2020. *Knowledge - International Journal*, Skopje, Macedonia, 2021, Vol. 48.1, pp. 91-95. Print ISSN: 2545-4439. Online ISSN: 1857-923X
- Dublado, V. (2016, November 09). *Duterte Machiavellian War on Drugs*. *The Diplomat*. Washington, D.C. Retrieved from <https://thediplomat.com/2016/11/dutertes-machiavellian-war-on-drugs/>
- Doronila, A. (2001). *The Fall of Joseph Estrada: The Inside Story*. Anvil Publishing.
- Encyclopædia Britannica. (2022, September 15). *Biography: Benigno Aquino III*. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Benigno-Aquino-III>
- Encyclopædia Britannica. (2022, September 15). *Biography: Benigno Aquino Jr.* Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Benigno-Aquino-Jr>
- Encyclopædia Britannica. (2022, September 15). *Biography: Ferdinand Marcos*. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Ferdinand-E-Marcos>
- Fortune. (2016, October 22). *Philippines Will Keep U.S. Ties, but Will Not Be Subservient*. Retrieved from <https://fortune.com/2016/10/22/philippines-us-relations/>
- Heydarian, R.J. (2022, July 01). *A Counterrevolution in the Philippines: Marcos 2.0. What can we expect from Ferdinand Marcos Jr.?* *The Diplomat*. Washington, D.C. Retrieved from <https://thediplomat.com/2022/06/a-counterrevolution-in-the-philippines-marcos-2-0/>
- Mohammed, A., & Mason, J. (2016, September 6). *After insult, U.S. and Clinton call for Duterte to show respect*. Reuters. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-laos-obama-duterte-usa-idUSKCN11C2CD>
- Permanent Court of Arbitration. (2016, July 12). *Press Release. The South China Sea Arbitration (The Republic of the Philippines V The People's Republic of China)*. The Hague. The Netherlands. Retrieved from <https://docs.pca-cpa.org/2016/07/PH-CN-20160712-Press-Release-No-11-English.pdf>
- Panda, A. (2016, October 21). *Philippine President Rodrigo Duterte Meets Xi Jinping: First Takeaways*. *The Diplomat*. Washington, D.C. Retrieved from <https://thediplomat.com/2016/10/philippine-president-rodrigo-duterte-meets-xi-jinping-first-takeaways/>
- Philippine Statistics Authority. (2022, March 7). *2020 Survey on Overseas Filipinos*. Retrieved from <https://psa.gov.ph/statistics/survey/labor-and-employment/survey-overseas-filipinos>
- Philippine Statistics Authority. (2020, June 19). *Share of Tourism to GDP is 12.7 percent in 2019*. Retrieved from <https://psa.gov.ph/tourism/satellite-accounts/id/162606>

- Pollmann, M. (2016, October 26). *Duterte's Anti-US Rhetoric Throws Japan for a Loop*. The Diplomat. Retrieved from <https://thediplomat.com/2016/10/dutertes-anti-us-rhetoric-throws-japan-for-a-loop/>
- Texas Instruments. (2022, September 16). *World wide manufacturing*. Texas Instruments. Dallas. Texas. Retrieved from <https://www.ti.com/about-ti/company/ti-at-a-glance/manufacturing.html>
- Tong, L. (2016, December 21). *The ASEAN Crisis, Part 1: Why the South China Sea Is a Critical Test*. The Diplomat. Washington, D.C. Retrieved from <https://thediplomat.com/2016/12/the-asean-crisis-part-1-why-the-south-china-sea-is-a-critical-test/>
- Tong, L. (2016, December 22). *The ASEAN Crisis, Part 2: Why Can't ASEAN Agree on the South China Sea?*. The Diplomat. Washington, D.C. Retrieved from <https://thediplomat.com/2016/12/the-asean-crisis-part-2-why-cant-asean-agree-on-the-south-china-sea/>
- UNDP (2022, September 16). *Human Development Report 2021/2022*. United Nations Development Programme. New York. Retrieved from <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22overviewn.pdf>
- Venzon, C. (2021, January 28). *Philippines GDP shrinks 9.5% in 2020, worst since 1947*. Nikkei Asia. Retrieved from <https://asia.nikkei.com/Economy/Philippines-GDP-shrinks-9.5-in-2020-worst-since-1947>
- WorldAtlas. (2022, September 17). *Top Banana Producing Countries In The World*. WorldAtlas is owned and operated by Reunion Technology Inc. St. Laurent. Quebec. Retrieved from <https://www.worldatlas.com/articles/the-world-leaders-in-coconut-production.html>
- WorldAtlas. (2022, September 17). *Top Pineapple Producing Countries*. WorldAtlas is owned and operated by Reunion Technology Inc. St. Laurent. Quebec. Retrieved from <https://www.worldatlas.com/articles/top-pineapple-producing-countries.html>
- WorldAtlas. (2022, September 17). *The World Leaders In Coconut Production*. WorldAtlas is owned and operated by Reunion Technology Inc. St. Laurent. Quebec. Retrieved from <https://www.worldatlas.com/articles/the-world-leaders-in-coconut-production.html>
- World Bank Group. (2022, September 15). *GDP Growth (annual %) - Philippines*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=PH>
- World Bank Group. (2022, September 16). *GDP (current US\$) - Philippines*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=PH>
- World Bank Group. (2022, May 21). *Philippines-Overview*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/philippines/overview>
- World Bank Group. (2022, September 16). *GDP per capita (current \$) -Philippines*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=PH>
- World Bank Group. (2022, September 16). *GDP per capita, PPP (current international \$) -Philippines*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=PH>
- World Nuclear Association. (2022, March). *Nuclear Power in the Philippines*. World Nuclear Association. London. Retrieved from <https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-o-s/philippines.aspx>